

Pospíšil, Ivo

Rusko-polsko-ukrajinská folkloristická komparatistika

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2004, vol. 53, iss. X7, pp. 153-154

ISBN 80-210-3357-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103121>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

věnovanou genologii (*K problematice geneze nejen genologických tvarů slovanského romantismu*). Každý ze známých tvarů se může různě proměňovat posuny tří základních kategorií – kvantitativní informace, intenzity informace a hodnoty. Vznikají tak triptychy genologických forem. Možné proměny dané vztahem dominanty a alternativních prvků rozebírá na příkladu stálosti a proměny historického eposu a ódy.

Druhou částí věnovanou překladatelské teorii se jako červená nit vine otázka jak je možné dekodovat a přenést „tajemství člověka v tajemství textu“. Právě předávání té nejniternější podstaty a „tajemství“ duchovních hodnot ukrytých jako cenné bohatství v literárních textech mezi jednotlivými jazykovými prostředky je pro Andreje Červeňáka tím klíčovým problémem. A tak nás provádí teoretizujícími úvahami jako *Tajemství člověka v tajemství textu*, kde upozorňuje na tři klíčové problémy přenosu – dobové realie, imanentní realie (symbolické toposy vycházející z kulturního prostředí) a transcendentní a transcendentální realie. Pokračuje viděním překladu jako ontologické pyramidy (název studie), jejímž základem je originál transformovaný překladatelem do vrcholu-překladu a jeho teorie vrcholů zamyšlením K problematice transferu v literární recepci, kde na příkladu recepce Dostojevského N. O. Losským naznačuje nutnost rozlišování transferu reprodukčního, produktivního, kreativního a elektického.

Na teoretizující studie navazují tři rozbory překladů: slovenské podoby Bělého Petrohradu, nejnovějšího slovenského překladu Evžena Oněgina a ruského překladu Rífusovy Ódy na radost. Zde se nám představují úskalí převedení uměleckého díla do jiného jazykového prostředí. Textově dokládá různé „posuny“ (semantické, formální atd.), kterých se překladatelé dopustili. Nelze se však ubránit dojmu, že požadavky, které si Andrej Červeňák klade na ideální překlad jsou téměř nespílitelné.

Zatímco první část o slovanském romantismu nám spíše na otázky odpovídá, a je tedy rozšířením pohledu na danou problematiku, druhá translatická část povětšinou otázky vyvolává: jakou zvolit koncepci překladu? Je možno text modernizovat? Pokud ano, do jaké míry? Jak se vypořádat s otázkou převodu realie, pro pochopení kterých neexistuje v recepčním prostředí historicky a kulturně podmíněný základ?... Doufejme, že se tyto implicitně vyslovené otázky stanou v době integrace a zesílené touhy komunikovat inspirací pro další výzkum.

Josef Šaur

RUSKO-POLSKO-UKRAJINSKÁ FOLKLORISTICKÁ KOMPARATISTIKA

Mykolaj Kruševskij: *Zamovljannja jak vyd rosijs'koji narodnoji poeziji* (rus. orig. Nikolaj Kruševskij: *Zagovory kak vid russoj narodnoj poezii*, in: *Varšavskija universitetskija izvestija*, nr. 3, 1876), editorka, překladatelka a autorka komentářů a příloh Zinajda Pacholok, Luck 2002.

Mám rád poučené reedice i překlady starších prací, podstatných věcí, které byly zasuty časem a zlými úmysly – sám se o takové reedice ve své oblasti pokouším. Nové vydání polozapomenutého autora, národností Poláka, jazykem Rusa i Poláka, který se narodil na území dnešní Ukrajiny Nikolaje Kruševského (Kruszewski), je mi sympatické hned z dvojího pohledu: jde jednak o folklór důležitý pro slavistiku obecně a pro východní Slovany zvláště, jednak o obor, který má v české slavistice dlouhou dobu, bohužel již skoro vyschlou tradici (naší vlastní vinou). A v této souvislosti chci připomenout tradici Polívkovu, Horálkovu, ale také Mandátovu – ten nás jako studenty také poprvé seznámoval s žánrem, který tak zaujal studenta varšavské filologie N. Kruševského – se zařkáváním a zaklínáním.

Ukrajinské vydání je, jak se sluší, uvedeno rozsáhlou editorčinou a překladatelčinou studii, v níž Z. Pacholok analyzuje rodokmen Kruševského (rodokmen Abdank vychází podle legendy z výroku císaře Jindřicha V, který tak ocenil mírovou nabídku k smíření krále Boleslava III (Hab Dank), jeho vědecký typ, vycházející z jeho učitelů, k nimž patřil mj. otec Mariny Cvetajevové Ivan Cvetajev (1847–1913), ředitel moskevského Puškinova muzea, filozof, znalec německého

psychologismu Matvej Troickij (1835–1899) a Mitrofan Kolosov (1839–1881). Na diplomovou práci Kruševského reagoval mj. Baudoin de Courtenay. Současně uvádí jeho dílo do kontextu a komentuje problémy svého překladu do ukrajinštiny.

Vlastní práce je – zřetelně pod vlivem jeho filozofického učitele Troického – orientována více méně psychologicky, zejména ve výkladu mytologie a náboženství, které Kruševskij ostře rozlišuje. Na druhé straně nepřestává se držet tematologie (milostná zařkávání, ale také zařkávání proti bolesti zubů) a tvarového hlediska (zpočátku). Tím se jeho práce stává pro svou dobu typickou synkrezí ruské sociologie a narůstajících psychologických a formistických metod.

V úvodní stati editorka a autorka Z. Pacholok píše o významu Kruševského práce pro 21. století: myslím, že tu je nutno ještě dodat, že její hlavní význam spočívá v obratu k preracionálním, magickým a mytickým strukturám, které se věku postmoderního znejistění, intertextuality a ambivalence dostávají opět silně do myšlenkového oběhu. Z. Pacholok to vycítila již dříve, a proto je tato reedice výsledkem jejich předběžných, přípravných studií, na něž je tu také odkazováno. Podstatnou součástí ukrajinského vydání Kruševského jsou komentáře, soupis pramenů, z nichž Kruševskij čerpal, soupis dosavadních vydání spisu, soupis ohlasů na dílo, rejstříky věcný a jmenný a obrazové přílohy. Pro naši metodologii je podstatné, že dílo N. Kruševského má zřetelně slovan-ský srovnávací charakter: kromě východoslovanských příkladů se tu uvádějí polské, slovenské a české odkazy (z K. J. Erbena a Časopisu Českého musea).

Dílo N. Kruševského, které mezitím několikrát vyšlo v původním jazyce, vychází nyní také ukrajinsky. To však nemá význam pouze pro ukrajinskou folkloristiku nebo pro Ukrajinu jako takovou: je to důkaz, že tento jev je chápán šířeji jako produkt polsko-rusko-ukrajinský, tedy tranzitivní, přelomový, vznikající na pomezí řady vědeckých i národních tradic. Z tohoto hlediska má toto vydání Zinajdy Pacholok nepominutelnou vědeckou hodnotu.

Ivo Pospíšil

SLAVISTIKA NA KŘÍŽOVATCE

Pospíšil, I.: *Slavistika na křižovatkce*. Středoevropské vydavatelství a nakladatelství Regiony, Brno 2003.

Předkládaný svazek je nejnovější knihou brněnského rusisty a slavisty prof. Iva Pospíšila. Autor zde shrnul studie týkající se problémů, jimž se věnoval v posledních deseti letech. Avšak jak sám předesílá v úvodu, nemá se jednat o jakousi badatelskou kroniku, nýbrž o jasně koncipovaný celek s naléhavým metodologickým posláním. Různojazyčné statě (především české, ale také německé, ruské a anglické) se týkají především literární vědy a slavistické reflexe problémů. Přestože všechny texty inklinují k teorii, je zřejmé jejich poukazování na současnou praxi a stav, v němž se literární věda a slavistika ocitly na konci 20. století, a který se v nich jednoznačně odráží. Autor nám svá stanoviska nenutí, naopak nabízí onu pomyslnou „křižovátku“ s možností volby. Naznačuje, že přichází období změn, v němž – jak sám praví – „se musí něco stát“.

Knihla je rozdělena tematicky na tři části. První Filologie – sociální vědy – areál – globalizace je věnována společenskému postavení filologických věd a jejich metodologické a tematické transcenci, jejich sepětím se sociálními vědami. Tento oddíl je uveden klíčovou statí *Evropská dimenze, jazyk, literatura a paradoxy globalizace*, v níž je představena celá paleta problémů: střední Evropa jako areál a jeho vymezení, slovanství a jeho pojímání, chápání, přijímání i odmítání a vůbec jeho charakterizování, jak se pohled na tento pojem a to, co označoval, měnilo, poukazování na fakt, že se jeho jednotlivé vrstvy navzájem překrývaly, klesaly a opět vynořovaly na povrch, s čímž je také přirozeně spojeno i pojímání Ruska. Dále nám předkládá polský pohled na slovanství; hovoří o slavistice, tedy vědecké aktivitě spojené se slovanstvím. Nakonec je tento široký záber problémů uveden do evropské dimenze konfrontací s evropskou integrací a globalizací. Podobným otázkám je věnována i další studie *The Danger of Loneliness: the New „Splendid Isolation“ (Some Remarks Concerning the Transformation of Culture and Humanities as a Global Process)*, kde je poukazováno na možnosti adaptace slavistiky na nové metody, jejichž expanze